

Článek: Zkušenosti s výukou v malotřídní škole. Vrstevnické učení a malotřídka

Mnoho rodičů, především z malých obcí, řeší na začátku školní docházky svých dětí několik dilemat. Dát dítě do malotřídní školy, která se nachází v místě našeho bydliště? Dá mu tato škola vše, co bude potřebovat k dalšímu případnému studiu? Neruší se žáci v takto spojených třídách?...

Malotřídní školy se nachází nejčastěji v menších obcích a často bývají jejím jediným kulturním centrem. Jsou to školy, kde se v jednom ročníku učí žáci různého věku. Žáci zde absolvují první stupeň a na druhý pak dojíždí do spádové školy. **Malotřídní školy se však od plně organizovaných škol neliší vzdělávacím obsahem, očekávanými výstupy či množstvím a kvalitou pomůcek. Rámcovým vzdělávacím programem stanovené cíle a výstupy musí naplňovat stejně, jako velké městské školy.** Čím se od nich liší, je způsob výuky, využívané metody a formy práce a v neposlední řadě i rodinným prostředím.

Podle některých autorů tyto školy poskytují vzdělávání, které má vysokou pedagogickou i psychologickou úroveň¹⁾. Každý pedagog musí mít o každém žákovi dokonalý přehled, ví, na čem v daném okamžiku pracuje. **Výhodou je to, že žáci vyrůstají v přirozeném prostředí a učí se jeden od druhého. Proto je v těchto školách upřednostňována projektová a integrovaná tematická výuka, v níž se vrstevnické učení samo nabízí.** Projekty a témata, na nichž žáci společně pracují, může učitel diferencovat, individualizovat, a tím napomáhá k úspěchu každého žáka. **Kooperativní výuka umožňuje podle Kasíkové otevřít přirozený prostor pro rozvoj interakcí mezi jednotlivými žáky a učitelem,** což by mělo být podporováno nejenom na malotřídních, ale také na plně organizovaných školách²⁾.

Heterogenní (věkově smíšené) třídy přímo vybízí k učení v centrech³⁾ jak je známe např. z Montessori škol nebo škol se vzdělávacím programem Začít spolu. Žáci pracují na společných tématech, pomáhají si, ale ne tím, že by bezmyšlenkovitě něco opisovali. **Společně si stanovují cíle, objevují zákonitosti, komunikují, pracují s chybou, reflektují a prezentují výsledky své práce. Vždyť nejlépe se učíme tím, že to učíme druhé.**

Aby práce ve skupinách byla efektivní, musí být jasně nastavená pro všechny srozumitelná pravidla. Při tvorbě pravidel je nutné spolupracovat se žáky, aby byli účastní celému procesu jejich tvorby a aby porozuměli, proč je konkrétní pravidlo důležité. Jen tak může dojít k jejich zvnitřnění, dodržování a uvědomění si pocitu zodpovědnosti za co nejlépe odvedenou práci v rámci skupiny.

Rána v malotřídních školách mohou začínat komunitním kruhem a ranním dopisem. Žáci mají možnost sdělit ostatním, co zajímavého zažili, přečtou nebo vypráví svůj zážitek z předchozího dne či víkendu. Ostatní se učí aktivně naslouchat, klást otázky, na něž nedostali při vypravování úplnou odpověď. Mají zde prostor vyjasnit si i některé nesrovnalosti, které se objevily v domácí přípravě.

1) TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie CHALOUPKOVÁ. Malotřídní školy v České republice: malotřídka. 1. vyd. Brno: Paido, 2010, 197 s. ISBN 978-80-7315-204-8.

2) KASÍKOVÁ, Hana. Kooperativní učení: aby to fungovalo ... RVP: Metodický portál. Inspirace a zkušenosti učitelů [online]. 2011 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html>

3) <https://www.zacitspolu.eu/centra-aktivit-na-zs/>

Výhodou práce v centrech nebo kooperativních skupinách je i to, že žáci na závěr každého bloku prezentují, co se dozvěděli, kde měli případné obtíže, a jak se jim problém podařilo vyřešit. Tím přirozeně a nenásilně opakují a procvičují látku, získávají další dovednosti a nové zkušenosti. Učitel má zároveň přehled o dosažené úrovni u jednotlivých žáků a může vhodně nastavit další cíle nebo potřebnou podporu.

Součástí prezentace vlastní práce a práce skupiny je vrstevnické hodnocení a sebehodnocení⁴⁾. Předpokladem pro úspěšné vrstevnické hodnocení⁵⁾ je bezpečné prostředí. Všichni si musí být jisti, že jakákoliv informace směřuje pouze k výkonu, nehodnotí vlastnosti spolužáka. Každý ví, že udělat chybu je přirozené, protože jen tak je to pro žáky příležitost k posunu vpřed. Dalším předpokladem pro kvalitní hodnocení je stanovení kritérií předem. Žáci tak vědí, jaké jsou požadavky, které by měli splnit a mají možnost v průběhu činností sledovat, zda se neodchylují od tématu, dodržují časovou dotaci apod. Hodnocení má totiž ve své podstatě žáka formovat, motivovat k dalšímu učení a nabízet cesty, jak pokračovat dál. **Při zdařilém uplatňování techniky vrstevnického hodnocení dochází u žáků k naplňování klíčových kompetencí⁶⁾ (především klíčové kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální), má vliv na jeho emocionální stránku a sebepojetí.**

Odlíšný způsob práce a spojené ročníky kladou v malotřídní škole na učitele vysoké nároky. Přípravy, které si vytváří, jsou často mnohem důkladnější a podrobnější než při výuce homogenního kolektivu žáků. Na jednu vyučovací hodinu či blok musí nastavit cíle pro dva a více ročníků. Při samotné výuce se tak více stává koordinátorem činností než předavatelem moudr. Může však využít dovedností a zkušeností starších žáků, od nichž se mladší žáci učí. Naproti tomu starší žáci si osvojují důležité prosociální dovednosti, pomáhají mladším žákům s adaptací na školní prostředí, učí se vzájemnému respektu a poskytování popisné zpětné vazby.

Výhodou malotřídních škol bývá menší kolektiv a již zmíněné rodinné prostředí. Učitel má prostor, aby dobře poznal každého žáka, nejen jeho znalosti a dovednosti, ale i zájmy a záliby a může tak výuku velmi dobře individualizovat. **Mnohdy na těchto školách najdou své útočiště žáci s potřebou podpurných opatření nebo žáci nadaní, kteří by se na velkých školách tzv. ztratili.** Díky nízkému počtu žáků bývá na malotřídních školách minimální výskyt šikany. Ve škole je pro šikanování prostor zejména tam, kde je nižší dozor dospělých⁷⁾, což právě na těchto školách nebývá, neboť učitel se svými žáky tráví téměř celou dobu výuky.

Malotřídní škola se všemi svými specifiky má v našem školním systému své opodstatnění. Z pohledu státních financí se může zdát školou „drahou“, na druhou stranu však přináší mnoho benefitů jak žákům, tak místní komunitě. Chceme-li dosáhnout toho, že každý žák bude úspěšný, musíme mu vytvořit a nabídnout takové prostředí, které jej bude kvalitně formovat a plnohodnotně rozvíjet.

Autorka: Mgr. Jovanka Rybová

4) https://www.npi.cz/images/pedagogicke_diagnostikovani.pdf

5) <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/triady-sebehodnoceni-a-vrstevnicke-hodnoceni-v-praxi>

6) <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

7) P. **Janošová**, L. Kollerová, K. Zábrodská. **Šikana** a vyčleňování žáků na základní škole. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Centrum dalšího vzdělávání 2011; Dostupné z:

<https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/07/f49c2ce711f827d151949e9115f2edeb86a62f8d.pdf>